

NUKKUMATTI

Valikoima Nukkumatti-aiheisia lastenkirjoja
Lastenkirjainstituutin kokoelmista

Näyttely on esillä
Lastenkirjainstituutissa
9.12.2019–28.2.2020

Näyttely on esillä Lastenkirjainstituutissa 9.12.2019–28.2.2020
ja avoinna kirjaston ja toimiston aukioloaikoina:
ma 10–17, ti-to 10–15, pe 10–14.
Instituutti on kiinni 19.12.2019–6.1.2020

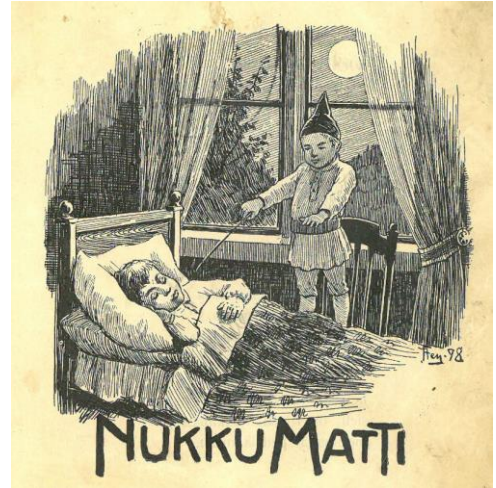
Näyttelyluettelon kansikuvassa kuvakirjoja näyttelyvitriinistä II.

Näyttely ja näyttelyluettelo:
LKI/Päivi Nordling
joulukuu 2019

NUKKUMATTI

Valikoima Nukkumatti-aiheisia lastenkirjoja Lastenkirjainstituutin kokoelmista

Nukkumatti on suomalaislapsille tuttu hahmo sukupolvien takaa. Vuonna 1898 Immi Hellén runoili taikasauvaa heiluttavasta punanuttuisesta ja hiippahattuisesta lastenhuoneen öisestä sankarista runossaan *Nukku-Matti* (Lasten runoja 1, Werner Söderström). Saman kokoelman suomennosrunossa *Nukku-Matti ja Uni-Jukka* kerrotaan kahdesta lasten ystävästä, joista Uni-Jukan tehtävänä on saada lapsen päähän unen raskaus ja Nukku-Matin tehtäväksi jää viimeistellä nukahtaminen suutelemalla lapsen silmät umpeen. Kuvituksen on tehnyt suomalainen taiteilija Aleksander Federley.

Nukkumatti johdattaa nukkuvan lapsen unten maille.

Runoissa Nukkumatin rooli on selkeä: lapsi johdatellaan lempeästi unten maille. Tähän näyttelyyn kootuissa kuvakirjoissa ja saduissa Nukkumatin rooli on monimuotoisempi ja varsin vauhdikas. Unijukka saattaa olla seikkailuissa mukana, ja kohdataanpa toisinaan muitakin fantasiahahmoja, kuten Joulupukki tai Saapasjalkakissa. Nukkumatin seikkailut ulottuvat vedenalaisista maailmoista kiinalaisille riisipelloille hyvinkin eriskummallisten kulkuneuvojen avustamina. Suomessa hirvellä ratsastaminen on luontevaa.

Tarinoiden juonenkäänteiden rinnalla myös Nukkumatin ulkonäkö ja takin väri ovat vaihdelleet kovasti. Vasta 1970-luku ja television animaatiisarja toi Nukkumatin hahmoon jonkinlaista yhdenmukaisuutta – jota uusimmat Nukkumatti-kirjat varioivat varsin vapaasti.

Nukkumatti-hahmo uusimpien Nukkumatista kertovien kirjojen korissa.

Nukkumatti-animaatiosarjan esitykset DDR:ssä ja muualla lähinnä itäisessä Euroopassa alkoivat vuonna 1959. Satuhahmon 60-vuotissyntymäpäivän johdosta Potsdamin elokuvamuseoon on koottu Nukkumatti-aiheinen näyttely.

Suomeen lempeä ja liikkuvainen tv-Nukkumatti saapui vuonna 1973: ensin TV2:n Iltasatu-ohjelmaan ja vuodesta 1977 alkaen Pikku Kakkoseen, jossa sillä oli vakio-osuus aina 2000-luvulle saakka. Lyhyissä animaatioissa Nukkumatti liikkui mitä yllättävimmillä kulkuneuvoilla mitä erilaisimpiin paikkoihin, muutaman kerran jopa Suomeen. Jokainen jakso päättyi unihiekan heittämiseen lasten nukkumaanmenoajan merkiksi. Suomalaiseen versioon liitettiin tamperelaisen Jukka Siikavireen vuonna 1972 säveltämä ja sanoittama *Unihiekkaa*-laulu, joka alkaa: ”Nukkumatti, Nukkumatti lasten / illoin kulkee, heittää unihiekkaa...”

Nukkumattia suomalaisessa lastenkirjallisuudessa esittelevässä kirjanäyttelyssä on esillä kuva- ja satukirjoja 1920-luvulta tähän päivään. Vitriineissä olevat kirjat esitetään luettelossa kronologisessa järjestyksessä. Uusimpiin Nukkumatti-kirjoihin voi tutustua myös Lukemossa: <https://lukemo.fi/>.

Lisätietoa:

Nukku-Matti. – Teoksessa Lasten runoja 1. Kirjoitti Immi Hellén, kuvat Alexander Federley ja Jenny Nyström. Werner Söderström 1898.

Unihiekkaa. – Teoksessa: Kultainen lapsuus – rakkaimmat muistot ja laulut. Toimittanut Eila Rikkinen, kuvitus Harri Pakarinen. F-Kustannus 2008.

Itäsaksalaisen Nukkumatin historiaa ja asemaa sodanjälkeisessä Euroopassa selvitellään toimittaja Sakari Silvolan blogissa ”Nukkumatti ja minä”:

<https://www.stipendiblogi.fi/nukkumatti-ja-mina.html> ja YLE-artikkelissa

”Nukkumatti oli lasten sankari, sosialismin lähettiläs ja DDR:n kauniit kasvot”:

<https://yle.fi/aihe/artikkeli/2018/10/15/nukkumatti-oli-lasten-sankari-socialismin-lahettilas-ja-ddrn-kauniit-kasvot>

Potsdamin elokuvamuseossa Saksassa on esillä 60-vuotiasta Nukkumattia juhlistava näyttely vuoden 2020 loppuun:

<https://www.potsdamtourismus.de/event/ausstellung/mit-dem-sandmann-auf-zeitreise/>

VITRIINI I

1.

SOMERSALO, Aili: *Nukkumatti ja Unijukka seikkailulla*
Kuvitus Elsi Borg.
Werner Söderström Osakeyhtiö 1924.

Mustavalkoisin kuvin kuvitettu saturomaani kertoo kahdesta veljeksestä, Nukkumatista ja Unijukasta. Pojat ovat muuten toistensa kaltaisia, mutta Nukkumatilla on unisuoja, jota hän pitelee öisin nukkuvien lasten yllä, ja Unijukalla unipussi, josta hän varistaa unihiekkaa lasten silmiin. Seikkailu alkaa, kun Nukkumatti huomaa, että hänen unisuojaansa on tullut reikä: reikää parsiessaan pojat putoavat suihkulähteen pohjan kautta syvyyksiin.

2.

FOGELBERG, Ola: *Nukkumatti*
Kirjoittanut ja kuvittanut Ola Fogelberg.
Kuvataide 1930.

Värikuvin kuvitetussa kuvakirjassa Nukku-Matti johdattaa lapset unten ihmemaahan, jossa lapset ratsastavat hirvellä ja lentävät veneellä ja saavat syödä makeisia vatsansa täyteen. Aikansa kaikkea ihmeellistä ihasteltuaan he haluavat palata kotiin, missä velli on jo valmiina.

3.

KORHONEN, Veikko: *Nukku-Matti, Totteli ja pikku Lasse Fazerin suklaalinnassa*
Kuvittanut Anne-Marie Hede.
Karl Fazer 1935.

Pikku Lasse ja Totteli pääsevät Nukku-Matin kanssa retkelle kutsuille, jotka Fazerin suklaahaltija on järjestänyt ja jotka pidetään Fazerin suklaalinnassa. Matka taittuu kuu-ukon kyydissä, ja mukaan pääsevät vain kaikkein kilteimmät lapset. Värikuvin kuvitettu kirjanen, jonka takakannessa aapiskukkoa muistuttava kukko seisoo Fazerin sinisen suklaalevyn päällä.

4.

RAHIKAINEN, Eino S.: *Pekan ihmeellinen matka Nukku-Matin kanssa*
Kustannus oy. Avain 1938.

Nukku-Matti opettaa Pekalle markkinataloutta ja vapaata kilpailua viemällä Pekan kanssaan Kiinaan tutustumaan riisinviljelyyn. Suorakaiteen muotoisessa kirjasessa on kertomuksen lisäksi tehtäviä. Tekstin lomassa pieniä mustavalkoisia piirroksia eri tekijöiltä. Kuvittajien sign. IE, EN-la ja TW?

5.

PIETINEN, Otso: *Pikku Siljan unisatu*
Suomen Kirja 1945.

Mustavalkoisin valokuvin kuvitettu satukirja kertoo pikku Siljan ja Nukku-Matin matkasta Unten usvameren kautta Satujen maahan. Täällä he kohtaavat savipeikkoja kuten Humppeli ja Mörkki ja Kormu-jättiläisen. Trikkikuvissa esiintyvät savipeikot on muovailnut taiteilija Eila Hiltunen-Pietinen.

6.

LUNDBERG, Lucie: *Brumbo ja tähdet – kuvasatu*
Kuvat Lucie Lundberg, teksti Gallie Åkerhielm.
Artko 1948. (Artkon lastenkirjoja 1)
Ruotsinkielinen alkuteos: *Brumbo och stjärnorna : en saga i bilder* (1947)

Brumbo on Markun teddykarhu, joka lainaa Nukkumatin sateenvarjoa ja lentää sen avulla tähtimaailmaan. Matkallaan Brumbo kohtaa muiden muassa Ukkosukon, marsilaisia karhuja, Kuu-ukon ja Pegasoksen. Suurikokoinen, värikäs kuvakirja, josta on otettu uusia painoksia vielä 1990-luvulla (Satukustannus 1995).

7.

PIKKU satukirja 1
Paletti 1953.

Minikokoisessa värikuvien kuvitetussa satukirjassa on viisi kahden säikeistön mittaista runomuotoista satua. Nukkumatti esitellään näin: "Iltasella Nukkumatti / joka paikkaan ennättää. / Eipä taida olla toista / veitikkaa niin ketterää! / Hiljaa sitten lasten silmiin / unen hiekkaa ruiskuttaa, / avaa unten sateenvarjon, / unet korvaan kuiskuttaa."

8.

STRAHL, Rudi: *Nukkumatti Majakkasaarella*

Kuvittanut Eberhard Binder, suomeksi kertonut ja runoillut Kirsi Kunnas.

Werner Söderström Osakeyhtiö 1965

Alkuteos: Sandmännchen auf der Leuchtturminsel (1965)

Pikku Hannu asuu Majakkasaarella meren keskellä. Hankalasta sijainnista huolimatta Nukkumatti onnistuu löytämään hänet joka ilta nukkumaanmenon aikaan – paitsi kerran, kun Nukkumatti joutuu merihätään myrskyisellä merellä ja kadottaa unihiekkapussin valaan vatsaan. Vauhdikkaan ja värikkään kuvakirjan teksti on osin runomuotoinen. Suomenkielisen tekstin on laatinut Kirsi Kunnas.

VITRIINI II

9.

NUKKU-MATTI

Williams 1973? (Williams Supersarjat)

Seitsemän Nukku-Matista kertovaa värillistä sarjakuvatarinaa. Osa sarjakuvien ruuduista on television kuvaruudun muotoisia. Mustapohjaisen kannen kuvassa Nukku-Matti istuu kuunsirpillä ja heittää unihiekkaa.

10.

NUKKU-MATTI – iltasatuja lapsille

Kustannus Oy Williams, 1973. I osa.

Kahdeksan Nukku-Matista kertovaa värillistä sarjakuvatarinaa. Osa kuvaruuduista on television kuvaruudun muotoisia. Sinisävyisen kannen kuvassa Nukkumatti vilkuttaa tähden päältä, vierellään unihiekkapussi.

11.

FEUSTEL, Ingeborg: *Nukkumatti ja noiduttu pölynimuri*

Suomentanut Marja Lallo.

Kansankulttuuri 1975.

Saksankielinen alkuteos: Sandmann und der verhexte Staubsauger

Rouva Lumihiutale on ostanut Satumaan ensimmäisen pölynimurin, mutta Kyöpelinvuoren noita varastaa sen. Nukkumatti tulee apuun. Valokuvakuviutus on tuttu television animaationsarjasta. Kuvat: DDR:n televisio.

12.

WALLSTEIN, Bärbel: *Nukkumatin unihiekka vaarassa*

Suomentanut Marja Lallo.

Kansankulttuuri 1979.

Saksankielinen alkuteos: Trausand in Gefahr

Nukkumatin unihiekka on vaarassa joutua noidan käsin. Valokuvakuvitus on tuttu television animaatiotarjasta. Kuvat: DDR:n televisio.

13.

FEUSTEL, Ingeborg: *Jättiläinen Pikku Nappi*

Kuvat: Eva Zeidler ja Manfred Rohrbeck, suomentanut Johanna Lampela.

Pentella & Lasten keskus 1994. (Nukkumatti tulee)

Saksankielinen alkuteos: Der Sandmann kommt: Knöpfchen, der Riese (1993)

FEUSTEL, Ingeborg: *Missä Nukkumatti asuu*

Kuvat: Eva Zeidler ja Manfred Rohrbeck, suomentanut Johanna Lampela.

Pentella & Lasten keskus 1994. (Nukkumatti tulee)

Saksankielinen alkuteos: Der Sandmann kommt. Wo wohnt der Sandmann? (1993)

Nukkumatti tulee -sarjaan kuuluvat kirjat kertovat jättiläislapsi Pikku Napista ja Nukkumatista, joka pöläyttää hiukan unihiekkaa estääkseen jättiläisen mahdolliset tuhot niityllä, sekä postinkantaja Sakari Suiposta, joka saa kirjeen vietäväksi Satumaan Lasivuorella asuvalle Nukkumatille. Sarjaan kolmantena kuuluu kuvakirja *Kurpitsavaunut*. Suomentajanimen taakse kätkeytyy Arja Kanerva.

14.

NUKKUMATIN hyvän yön toivotus

CN Publishing cop. 2007. (Meidän oma Nukkumatti)

Saksankielinen alkuteos

NUKKUMATTI maailmalla

CN Publishing cop. 2007. (Meidän oma Nukkumatti)

Saksankielinen alkuteos

Pienten lasten katselukirjat kertovat eri tavoista, joilla Nukkumatti kulkee ja eri maista ja paikoista, joissa Nukkumatti vierailee. Runomuotoinen, niukka teksti. Kuvitus perustuu Nukkumatti-televisiosarjaan.

15.

SÖRENSEN, Hanna: *Nukkumatti ja prinsessojen kruunu*
Kuvittanut Dorothea Tust, suomentanut Veera Kaski
Tammi 2010. (Pixi. Sarja 27 ; 176) (Nukkumatti minikirjasto)
Alkuteos: Das Sandmännchen und die beiden Prinzessinnen

SÖRENSEN, Hanna: *Nukkumatti auttaa postinkantajaa*
Kuvittanut Dorothea Tust, suomentanut Veera Kaski
Tammi 2010. (Pixi. Sarja 27 ; 177) (Nukkumatti minikirjasto)
Saksankielinen alkuteos: Das Sandmännchen hilft dem Postboten

SÖRENSEN, Hanna: *Nukkumatti ja pikku lohikäärme*
Kuvittanut Dorothea Tust, suomentanut Veera Kaski
Tammi 2010. (Pixi. Sarja 27 ; 178) (Nukkumatti minikirjasto)
Saksankielinen alkuteos: Das Sandmännchen und der Drache

SÖRENSEN, Hanna: *Nukkumatti ja lammaspaimenet*
Kuvittanut Dorothea Tust, suomentanut Veera Kaski
Tammi 2010. (Pixi. Sarja 27, 179) (Nukkumatti minikirjasto)
Saksankielinen alkuteos: Das Sandmännchen und die Schafe

Neljässä pienessä Pixi-kuvakirjassa Nukkumatti kulkee ponikärryillä, kuumailmapallolla, kutterilla ja lentävällä matollaan ja kohtaa niin kruununsa kadottaneita prinsessoja kuin Saapasjalkakissan ystävineen.

16.

FISCHER, Lucia: *Nukkumatti – seikkailu Unimaassa*
Teksti: Lucia Fischer, Katharina Reschken ja Jan Strathmann, suomentanut Veera Kaski. Tammi 2011.
Saksankielinen alkuteos: Das Sandmännchen – Abenteuer im Traumland (2010)

Unimaassa kuohuu, kun Nukkumatin kauniita unia tuova unihiekka varastetaan. Yhdessä unilammas Nepon ja merikarhun pojanpoika Mikon kanssa Nukkumatti lähtee monikäyttöisellä Rosinante-autollaan taistelemaan painajaisunta vastaan. Väriavokuvien kuvitettu satukirja pohjautuu Katharina Reschken ja Jan Strathmannin elokuvakäsikirjoitukseen.

KORISSA SELAILTAVINA OLEVAT KIRJAT

ALAJOKI, Satu: *Valon sankari*

Kuvitus Ella Kurki.

Myllylahti Oy 2017.

Värikuvien kuvitetun satukertomuksen minäkertoja kohtaa aamulla herätessään Valve-Villen. Auringonsäteistä elävä Valve-Ville on jäänyt kuuluisan veljensä Nukkumatin varjoon ja tarvitsee nyt kertojan apua saadakseen toimitettua sovintokirjeen Höyhensaarille.

COSSMANN, Renate: *Pikku nukkumatti*

Suomenkielinen teksti: Kirsi Sinko.

Kirjalito 2007.

Saksankielinen alkuteos: *Das Sandmännchen sagt gute Nacht!*

Kun yö saapuu, Nukkumatti kiertää toivottamassa eläinystävillään hyvää yötä.

Katselukirjan kuvitus pohjautuu Christine Pätzin kuvakirjaan *Nukkumatti ja tähdet* (2006).

KURTTILA, Minna & Kurttila, Sannimaria: *Nukkumatti ja yötön yö*

Kuvitus: Carolina Morera

Suunnittelutoimisto Tammikuu 2018. (Nukuluku)

Valoisa kesä ja yötön yö tarkoittavat sitä, että Nukkumatti ei ehdi vieraillla kaikkien ihmisten luona. Liian vähän nukkuneiden ihmisten huonotuulisuus harmittaa Nukkumattia ja hän ryhtyy etsimään ratkaisua ongelmaan. Nukkumatin seikkailut jatkuvat kahdessa vuonna 2019 julkaistussa kuvakirjassa: *Nukkumatti ja ystävät ja Hammaskeiju ja kadonnut hammas*.

PÄTZ, Christine: *Nukkumatti ja tähdet*

Kuvitus: Renate Cossmann, suomentanut Ulla Kujala.

Kolibri 2006.

Pahvisivuinen kuvakirja tuikkii ja kimmeltää! Tarinassa Nukkumatti kiertelee toivottamassa eläinystävillään hyvää yötä. Kirjan lopussa hän kohtaa myös lapset Samin ja Sofian, joita ei vielä nukuta lainkaan!

SAARIVIRTA, Leila: *Nukkumatin vastaisku*

Kuvat: Pentti Otsamo.

Kustannusosakeyhtiö Otava 2018.

Mustavalkoisin kuvien kuvitettu lastenromaani kertoo Nukkumatista, joka on harmissaan kun ei ole päässyt mukaan Huippuhahmo-kisan kärkikymmenikköön.

On siis painetta uusia julkisuuskuvia! Jos ihmiset kerran viettävät aikaa mieluummin internetissä kuin unten mailla, on Nukkumatinkin siirryttävä someen muistuttamaan unen tärkeydestä.

TARKKA, Harri: *Liian innokas Nukkumatti*
Werner Söderström Osakeyhtiö 2005.

Nokkaeläin Nestori saa yllättävää apua nukkumaanmenoon, kun tuttu hylje nimeltä Pystyhylje ilmestyy paikalle Nukkumatin tehtävissä. Pystyhylkeen nukutuskeinot ovat kuitenkin varsin erikoiset, hyödyntäähän se esimerkiksi hiekoitustraktoria, sähkörodeota ja lampaidenkerintää. Kuvakirja oli Pohjoismaisen kuvakirjakilpailun kansallinen finalisti 2004.

TOIVOLA, Ritva: *Kaukana Unihiekkakuussa*
Kuvittanut Kristiina Louhi.
Tammi 1989.

TOIVOLA, Ritva: *Matka Höyhenplaneetalle*
Kuvat Kristiina Louhi.
Tammi 1990.

TOIVOLA, Ritva: *Kerkkonen ja verkkokanuuna*
Kuvittanut Kristiina Louhi.
Tammi 2000.

Saturomaanitrilogiassa kerrotaan Nikosta ja Kerkkosesta ja jännittävistä seikkailuista Unihiekkakuussa ja Höyhenplaneetalla. Kerkkonen on pieni nukkumatti, joka on kotoisin avaruudesta, Höyhenplaneetalta. Hän rakastaa koneita ja rakentaa toinen toistaan merkillisempiä laitteita, esim. nukkumattien kylpykoneen.

VILEP, Heiki: *Nukku-Matin höpöjutut*
Piirokset: Ott Vallik, suomennos: Petteri Aarnos.
Lector kustannus 2013.
Vironkielinen alkuteos: Une-Mati udujutud (2008)

VILEP, Heiki: *Nukkumatin uudet höpöjutut*
Kuvitus: Priit Rea, suomennos: Jenni Kavén.
Lector Kustannus Oy 2017.
Vironkielinen alkuteos: Une-Mati uued udujutud (2015)

VILEP, Heiki: *Nukkumatin uusimmat höpöjutut*

Kuvitus: Heiki Ernits, suomennos: Jenni Kavén.

Lector Kustannus Oy 2017.

Vironkielinen alkuteos: Une-Mati väga uued udujutud (2016)

Matildan kiireiset vanhemmat eivät ehdi lukea tyttärelleen iltasatuja. Yhtenä iltana lampaita laskiessaan tyttö huomaa pienen Nukkumatin korvansa juuressa. Nukkumatti vinkkaa, että unihiekan silmiin heittäminen voisi olla tehokkaampi tapa saada unta. Kompromissina he päätyvät siihen, että Nukkumatti kertoo Matildalle joka ilta sadun.

VOIPIO, Laura: *Karoliina ja Uni-Leijona*

Kuvitus Virpi Pekkala

Werner Söderström Osakeyhtiö 1987.

Karoliina ei meinaa saada unta vaikka iltasatukin on jo luettu. Nukahtamisen hetkellä hän kohtaa pikkuisen sininuttuisen pojan, Nukku-Matin, joka saapuu iltaisin Uni-Leijonalla lentäen lapsia nukuttamaan. Uni-Leijonan matkalaulu kuuluu näin: "Voi leijona lentää halki yön / tai vene yli taivaan soutaa. / Kun uneen jälkeen päivän työn / Nukku-Matti lapset noutaa." (s. 16)

Kuvassa Jukka Siikavireen Unihiekkaa-sanoitus vuodelta 1972 (F-Kustannus), Immi Hellénin runo Nukku-Matista vuodelta 1898 (WSOY) ja aukeama Laura Voipion kuvakirjasta Karoliina ja Uni-Leijona (WSOY 1987)